VAL

VIL·LA ROMANA
VINAMARGO

Mucc
Museu
de la Ciutat
de Castelló

JACIMENT I EXPOSICIÓ
ITINERARI AUTOGUIAT

CARACTERÍSTIQUES

Entrada lliure

Duració: 45 minuts

Aforament màxim: 60 persones

VISITA AMB AUDIOGUIA VAL CAS ENG FRA

El sistema wifi del recinte permet la visita amb el suport d'una audioguia que les persones visitants poden escoltar en el seu telèfon sense necessitat de descarregar-la. Es recomana l'ús d'auriculars.

Instruccions:
1. Activeu la connexió wifi del vostre telèfon.
2. Seleccioneu la xarxa: **Audioguia Vinamargo**
3. Entreu en el vostre navegador d'internet (Safari, Chrome...) i escriviu: **wifimuseum.com**

HORARI

Primavera/estiu (de l'1 d'abril al 30 de setembre)
De dimarts a dissabte: de 10 a 13 h i de 17 a 20 h
Diumenges i festius: de 10 a 14 h / Dilluns tancat

Tardor/hivern (de l'1 d'octubre al 31 de març)
De dimarts a dissabte: de 10 a 16 h
Diumenges i festius: de 10 a 14 h / Dilluns tancat
* Tancat: 1 i 6 de gener | 6 i 25 de desembre

La vil·la romana no és visitable els dies de pluges fortes.

www.mucc.es/vinamargo

CENTRE D'INTERPRETACIÓ

1 2 3 4 5 6 Panells exposició
E1 E2 E3 E4 Itinerari exterior
Audioguia
Fullets guia
Audiovisual 8 min
Accés
WC accessible
Pàrquing

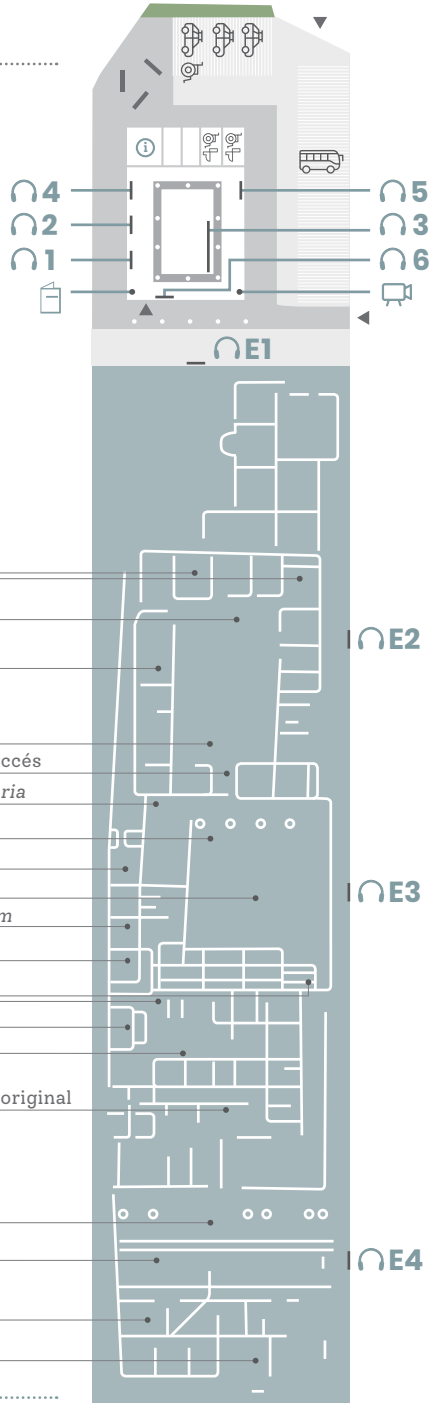

JACIMENT

INTRODUCCIÓ
LA VIL·LA ROMANA DE VINAMARGO

Ens trobem a Vinamargo, una vil·la construïda a mitjan segle I dC i habitada durant quatre-cents anys. Després del seu abandonament, van haver de passar mil cinc-cents anys abans que les seues restes foren rescatades de l'oblit. Durant les obres de canalització del barranc de Fraga, realitzades entre 2009 i 2012, es van excavar 3.000 m² d'aquest edifici rural, la qual cosa, hui dia, la converteix en la vil·la romana excavada de majors dimensions de la província de Castelló.

Època medieval cristiana, segles XIV-XV
Època medieval andalusina, segles XI-XIII
Alqueria de Vinamargo

Vil·la romana de Vinamargo

Decadència-abandó

Segles IV-V dC

Àmfora d'oli, Africana II A, producció de Tunísia, 2a meitat del segle II – segle IV dC

Segles II-III dC

Phalera decorativa per a guarnicions equines, segles II-III dC

Fundació a mitjan segle I dC

Plat de *terra sigillata* hispànica, segles I-II dC

Ceràmiques de la terrisseria d'Aticus, finals del segle I – segle II dC:
- Ansa de llàntia en forma de cap de cavall
- Cantimplora

Època iberoromana

Moneda. Unitat de Saitabi, 2a meitat del segle II aC

Època ibèrica

Necròpoli ibèrica
Camí de Vinamargo, segle VI aC

- Urna ibèrica
- Sivelles de bronze

Neolític final - Eneolític

IV-III mil·lennis aC

- Punta de fletxa de sílex d'aletes i peduncle
- Destral de pedra polida

1

ENTRE LA MUNTANYA I EL MAR

Una terra fèrtil

Als voltants de Vinamargo es van trobar una destral i una punta de fletxa que ens parlen del pas dels primers agricultors i pastors neolítics per aquesta zona, fa més de sis mil anys. Però fou a partir de l'època ibèrica quan es va iniciar la vertadera ocupació i explotació d'aquestes terres; de fet, no lluny d'ací, degué haver-hi algun poblat iber, com demostra la troballa de diverses urnes de cremació pertanyents a la seua necròpoli, que han sigut datades del segle VI aC.

L'arribada dels romans va canviar la manera de viure de la població ibera. L'adaptació a una nova organització social, cultura, llengua, religió i costums més quotidians, com la forma de vestir, de cuinar, etc., va ser un procés gradual que es coneix amb el nom de *romanització*.

Aquesta transformació es manifestà també en les construccions noves que s'estengueren per tot Hispània a partir del canvi d'era: les vil·les. Aquestes explotacions agropecuàries eren grans edificis rurals, propietat de ciutadans romans de classe alta, els quals designaven un capatàs per a dirigir el treball dels jornalers i esclaus en les seues propietats.

La ubicació d'una d'aquestes vil·les a Vinamargo no és casual; alguns tractats agrícoles de l'època ja donen recomanacions respecte d'això. Deia Cató el Vell:

> Quan vages a comprar una finca, visita repetidament el lloc triat i mira bé al teu voltant... Assegura't que té bon clima, no propens a tempestes. El terreny ha de ser bo i amb força natural. Si fora possible, hauria d'estar al peu d'un pujol, orientat al migdia, en un lloc sa i on siga fàcil trobar peonatge. Ha de tindre aigua abundant i trobar-se prop d'una població florent, o del mar, o d'un riu navegable, o d'una calçada bona i freqüentada.
>
> Cató el Vell, segle II aC, *De agri cultura*, I, 1, 3.

Entre els segles I i V dC, la vil·la de Vinamargo es convertí en un centre de producció i de distribució de mercaderies gràcies a la seua situació privilegiada, prop del mar i de les dos principals vies de comunicació del moment: el camí Caminàs i la Via Augusta. Amb el pas del temps, la vil·la fou abandonada i la zona no tornà a ser ocupada fins a l'època medieval.

JACIMENTS ROMANS AL VOLTANT DE LA PLANA DE CASTELLÓ

LA VIL·LA ROMANA DE VINAMARGO

Com era?

Els nous municipis romans crearen un model d'ocupació del territori basat en el traçat de parcel·les geomètriques, a manera de quadrícula, que encara són visibles en algunes planes litorals travessades per la Via Augusta. La vil·la de Vinamargo, fundada a mitjan segle I dC, formava part del territori administratiu de Saguntum (l'*ager saguntinum*), ciutat en la qual possiblement residien els propietaris de la nostra vil·la.

L'edifici es va anar ampliant progressivament d'est a oest i aconseguí la seua màxima esplendor entre els segles II i III dC. La crisi que va afectar l'Imperi romà a mitjan segle III dC deixà també la seua empremta a Vinamargo, que fou àmpliament reformada. Encara que va seguir ocupada durant dos segles més, la vil·la fou abandonada a mitjan segle V dC.

Temps després, concretament entre els segles XI i XV dC, s'ocuparen temporalment alguns espais i es desmuntaren diversos murs per a reutilitzar les pedres com a material de construcció destinat a algun habitatge pròxim, potser l'alqueria de Vinamargo, de la qual només coneixem el nom gràcies a les fonts escrites.

Les restes que hui es conserven són els fonaments dels murs, realitzats amb pedres travades amb terra, sobre els quals s'alçaven les parets de terra pastada (tàpia), que estaven arrebossades i, en les zones més luxoses, pintades de colors vius (roig, groc, verd i blau). Algunes zones tenien més d'una planta i els sostres estaven coberts amb grans teules planes, anomenades *tègules*, que s'alternaven amb teules corbes o *ímbrexs*.

RECONSTRUCCIÓ HIPOTÈTICA DEL JACIMENT DE LA VIL·LA ROMANA DE VINAMARGO

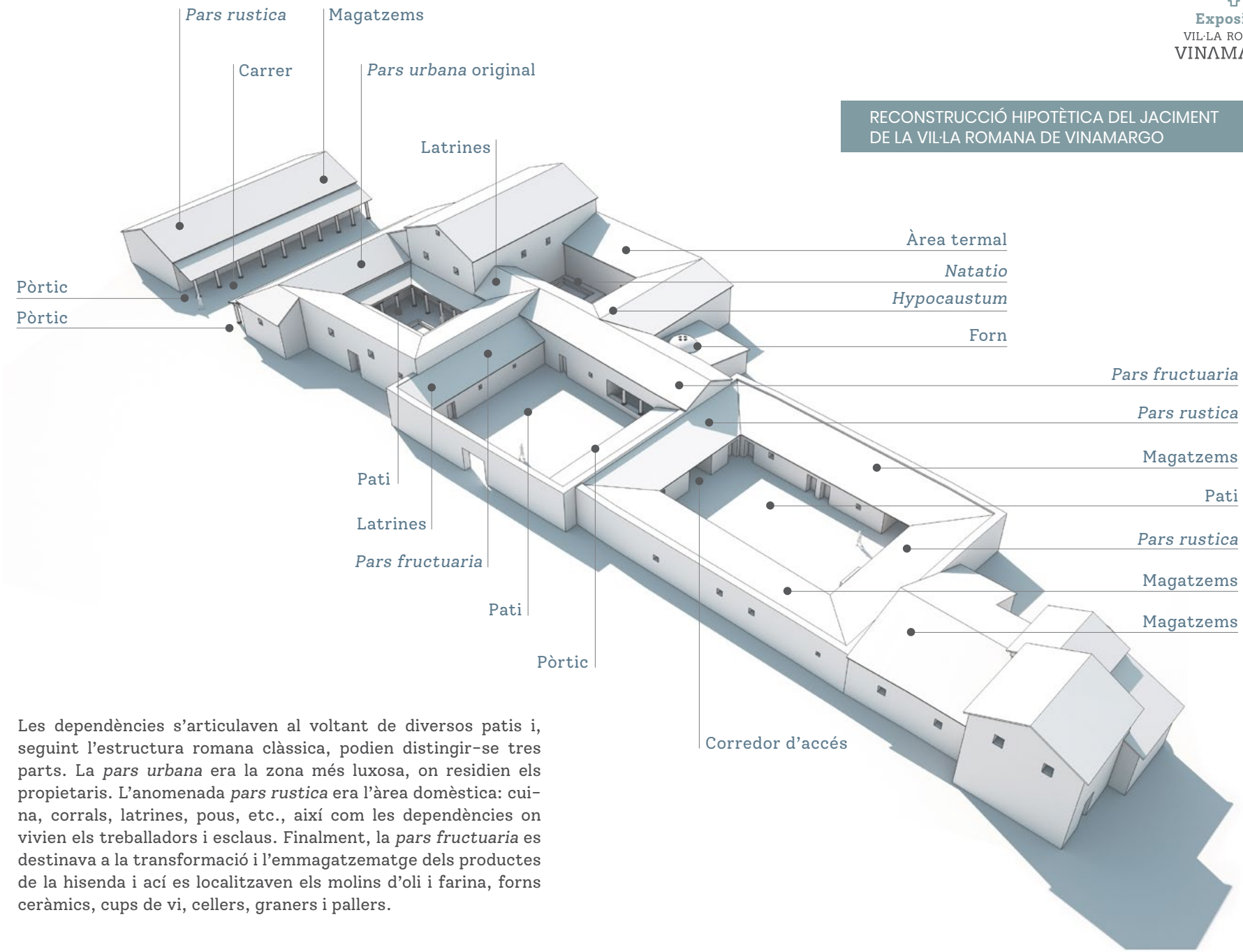

Les dependències s'articulaven al voltant de diversos patis i, seguint l'estructura romana clàssica, podien distingir-se tres parts. La *pars urbana* era la zona més luxosa, on residien els propietaris. L'anomenada *pars rustica* era l'àrea domèstica: cuina, corrals, latrines, pous, etc., així com les dependències on vivien els treballadors i esclaus. Finalment, la *pars fructuaria* es destinava a la transformació i l'emmagatzematge dels productes de la hisenda i ací es localitzaven els molins d'oli i farina, forns ceràmics, cups de vi, cellers, graners i pallers.

3

LA *PARS URBANA* O ZONA RESIDENCIAL

Un reflex de l'estatus social

A penes es coneix la part noble de la vil·la, que degué situar-se al sud de l'àrea excavada, on es conserven les restes dels banys privats o termes. Se n'han recuperat algunes restes aïllades que ens parlen del luxe al qual estaven acostumats els propietaris, com ara fragments d'estucs i de pintura mural amb decoració vegetal, que combinen colors com el verd i el groc amb grans franges de color roig fosc; també s'han trobat fragments de vidre de finestra a les termes, algunes plaques de marbre i tessel·les de pedra i de pasta vítria dels mosaics que devien decorar el sòl d'alguna de les habitacions privades.

El senyor (*dominus*) passava llargues temporades amb la seua família a la hisenda rural, per la qual cosa les seues dependències havien de ser tan confortables com les de la seua casa (*domus*) a la ciutat. Per això, les diferents estances, com els dormitoris (*cubicula*), el menjador (*triclinium*), les termes o banys privats (*balnea*) o el despatx on el senyor atenia els negocis (*tablinum*), es distribuïen al llarg d'un corredor amb columnes que donava accés a un pati: l'atri.

Precisament, l'edifici alçat com a centre d'interpretació de la vil·la romana de Vinamargo reprodueix l'atri d'una casa romana. És important destacar el paper de l'atri, ja que es trobava al costat de l'entrada i constituïa un espai públic. Ací és on els convidats i els clients del *dominus* esperaven a ser rebuts, per la qual cosa havia de ser acollidor i estar ricament decorat. Era un pati lluminós, gràcies a l'obertura del sostre (*compluvium*), per on entrava l'aigua de pluja, que era recollida en un xicotet estany central (*impluvium*), i era també on es col·locava el larari, un xicotet altar domèstic en el qual es realitzaven ritus diaris per a preservar la prosperitat de la família.

En les vil·les on no hi havia restriccions d'espai, l'atri es convertí en un gran pati envoltat de columnes (peristil), amb un gran estany central, enjardinat amb arbres fruiters i flors i, de vegades, decorat amb fonts i escultures.

Recreació hipotètica d'un mosaic realitzat amb els colors de les tessel·les trobades a Vinamargo.

COMERÇ I CONSUM

Producció i intercanvi

A la nostra vil·la arribaren tot tipus de productes per al seu consum. Calçades com la Via Augusta i ports com el de Saguntum es convertiren en xarxes d'intercanvi i distribució comercial, i les restes d'àmfores trobades a Vinamargo ens mostren aquesta intensa activitat durant l'època romana: oli de la Bètica, saladures de la badia de Cadis, vi de la Tarraconense, i també de zones més allunyades, com el nord d'Àfrica, Itàlia o el Mediterrani oriental.

Des del port de Saguntum, una part d'aquest comerç es realitzava amb embarcacions que navegaven a escassa distància de la costa de Castelló i fondejaven davant de les platges de Nules, Borriana, Almassora, Alcossebre, Benicarló i Vinaròs per a donar servei als xicotets assentaments que, com el de Vinamargo, podien intercanviar les seues mercaderies i formar part d'aquesta xarxa comercial, amb el blat, l'oli i el vi com a productes bàsics d'aquestes explotacions rurals a Hispània. A la vil·la de Vinamargo se n'elaboraven alguns per a consum propi, mentre que els excedents eren envasats per a conservar-los i comercialitzar-los. Una prova d'això són les basses, les canalitzacions i les restes de gerres grans (*dolia*), així com d'una possible premsa d'oli, que ens mostren una part dels treballs realitzats a la vil·la, almenys, per a l'autoconsum.

L'activitat ramadera, centrada en la producció de carn de boví, va tindre una gran importància en l'economia de la vil·la, d'on a més s'han recuperat restes d'ovelles, cabres, cavalls, porcs i aus de corral.

El taller d'Aticus

Vinamargo comptava també amb un taller terrissaire propi, com demostra la troballa d'un forn i d'un abocador que contenia abundants restes de ceràmica amb errors de cocció i peces defectuoses, algunes d'aquestes marcades amb un nom: *Aticus.*

Aquest nom possiblement era el d'un antic esclau alliberat d'origen grec que va aconseguir una posició elevada gràcies als negocis, encara que, de moment, la seua marca no apareix fora de Vinamargo.

El taller d'Aticus va estar actiu des de finals del segle I dC i durant el segle II dC, i entre les seues produccions trobem cantimplores, llànties, amforetes i les anomenades *tintinnabula*, unes campanetes que eren usades amb fins protectors.

LA VIDA A VINAMARGO

Activitats quotidianes

Els objectes recuperats a Vinamargo ens acosten a la vida diària dels seus habitants. Els aliments eren cuinats en olles i cassoles i les restes de menjar ens permeten conéixer la seua dieta: el blat, en forma de pa o de farinetes; el vi; les olives i el seu oli, o algunes verdures i fruites, com ara raïm, peres, pomes, magranes, dàtils, bresquilles, figues i prunes; mentre que els ous, la carn, el peix i els mol·luscos –com les ostres, les vieires i els caragols de mar trobats a Vinamargo– eren consumits sobretot pels amos i les seues famílies. A més, la caça ocasional de cérvols, senglars i linxs completava la dieta dels habitants de Vinamargo.

Tot això se servia en fonts, plats, pitxers, botelles i gots procedents d'Hispània i de diferents parts del Mediterrani.

A la vil·la es van fer treballs tèxtils, com demostra la troballa de contrapesos (*pondus*) de telers verticals i del procés de filatura (les fusaioles o torteres del fus). Encara que la majoria de les teles eren elaborades per esclaus o comprades en tallers especialitzats, en la societat romana es considerava aquest treball com una activitat honorable per a les dones d'alt rang, les quals s'encarregaven de confeccionar algunes de les peces usades per la família.

També s'han recuperat diversos objectes d'adorn personal: anells, agulles per als cabells, denes de collar de pasta vítria de diversos colors –algunes importades des d'Orient–, agulles i fíbules per a subjectar els vestits, i fins i tot un fermall en el qual es representa el mite grec de Leda i el cigne, en què el déu Zeus es transforma en cigne per a seduir Leda, que en el fermall acaricia Zeus sobre la seua falda. A més d'aquests ornaments personals es va trobar una *phalera*, un disc de metall decorat que era usat com a element decoratiu en les corretges dels cavalls i que, junt amb la resta de les peces, reflectia l'alt poder adquisitiu dels propietaris de la vil·la.

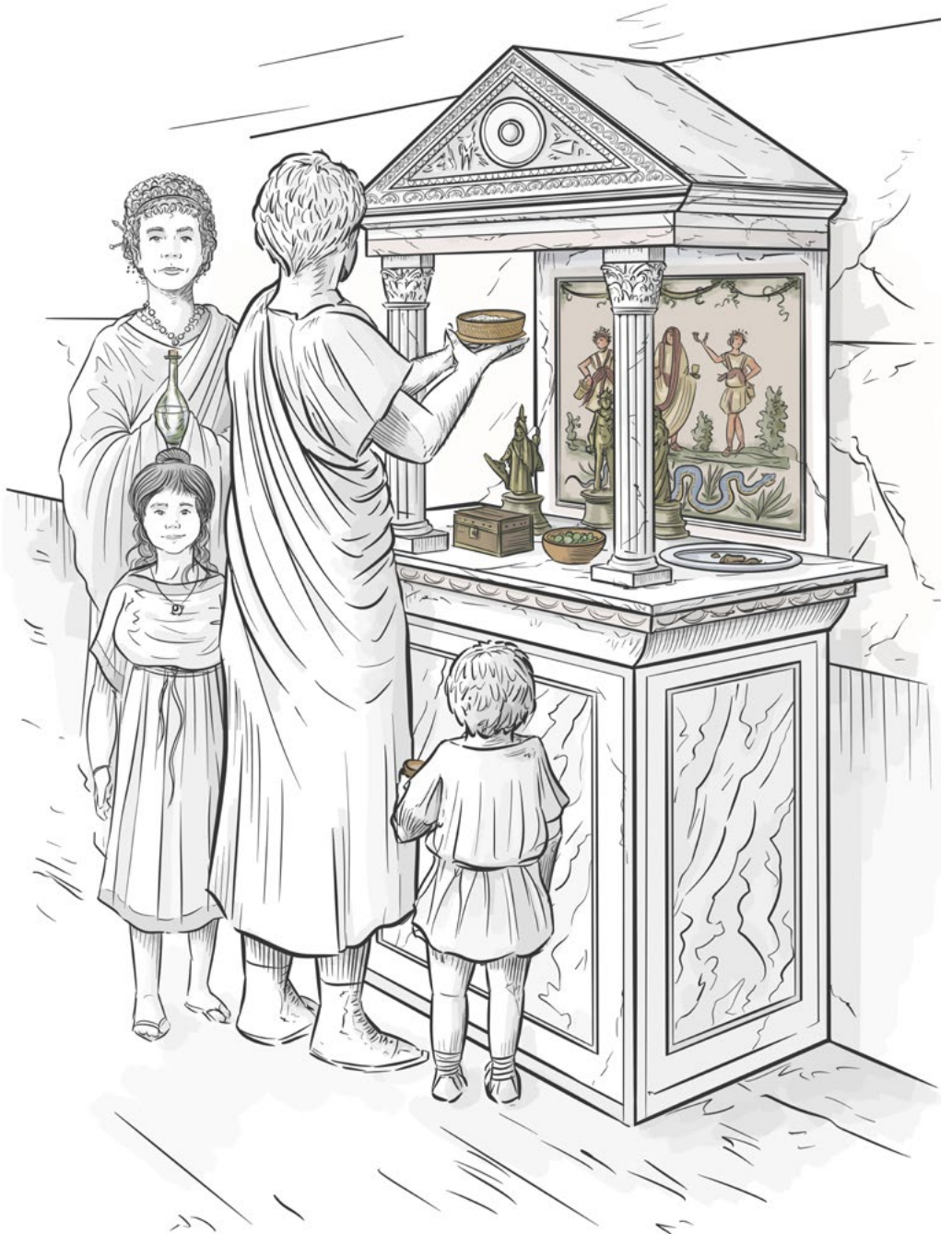

RELIGIÓ I CREENCES

Ritus i tradicions

La vida privada en època romana estava envoltada de màgia i religió. Als cultes oficials dels déus públics, als quals es dedicaven santuaris i temples, s'unien les divinitats menors i quotidianes, que eren objecte d'ofrenes i de ritus privats. Cada moment important en la vida familiar, com els naixements, matrimonis, aniversaris, o el pas de la infància a l'edat adulta, tenia la seua pròpia divinitat, i en cada casa hi havia xicotets altars domèstics o lararis.

En el larari (*lararium*) s'encenien llànties d'oli, es cremaven perfums com a ofrena als esperits protectors de la llar i es realitzaven libacions, una cerimònia que consistia a vessar llet, vi o mel en honor dels déus. Aquests xicotets altars es localitzaven en zones de pas, com ara el pati situat a l'entrada (atri), la cuina o el jardí, i estaven pintats i adornats amb figuretes de fusta, argila o bronze que representaven les deïtats menors següents: els lars, déus de la família i protectors dels camps; els manes, esperits dels avantpassats que protegien la llar, i els penats, divinitats encarregades de cuidar els aliments que, de vegades, tenien el seu propi altar situat en el rebost (*penus*).

La superstició es manifestava a través dels amulets, dels quals tenim una bona mostra a Vinamargo. Les campanetes o *tintinnabula*, produïdes en els forns ceràmics de la vil·la, eren representacions de genis protectors i es penjaven en zones a l'aire lliure perquè el seu so espantara els mals esperits. Per desgràcia, només se n'han trobat les cames, que feien la funció de batall de la campaneta, per la qual cosa desconeixem quina devia ser la forma completa d'aquests amulets.

La mort

Sit tibi terra levis
Que la terra et siga lleu

El culte als morts també es manifestava en el ritu funerari. Amb el pas del temps, la incineració va perdre importància en favor de la inhumació. El difunt s'enterrava acompanyat de diverses ofrenes, com aliments, perfums, objectes personals i una moneda, que es col·locava en la boca o sobre els ulls perquè el mort poguera pagar Caront, el barquer que guiava les ànimes fins al més-enllà.

El ritu funerari era diferent en el cas dels xiquets de poca edat, als quals se'ls donava un tractament especial per no considerar-los ciutadans de ple dret. Referent a això, Plini el Vell ens diu: «És un costum universal no incinerar una persona que mor abans que li isquen les dents» (Plini el Vell, segle I dC, *Naturalis historia*, 7. 70-72).

A Vinamargo s'han trobat les restes d'un bebé d'uns sis mesos d'edat que, seguint un costum ancestral, va ser enterrat a l'interior de la casa, en una fossa coberta per una teula plana, amb una moneda en la boca i acompanyat d'una gerreta com a part de l'ofrena i d'un fragment de tègula amb dos petjades d'un felí marcades. No obstant això, no s'ha localitzat el cementeri en el qual, possiblement, eren enterrats els habitants de Vinamargo, encara que s'ha recuperat el fragment d'una làpida del segle III dC, que potser va ser dedicada a un membre de la família saguntina dels Licinii, mort als 55 anys.

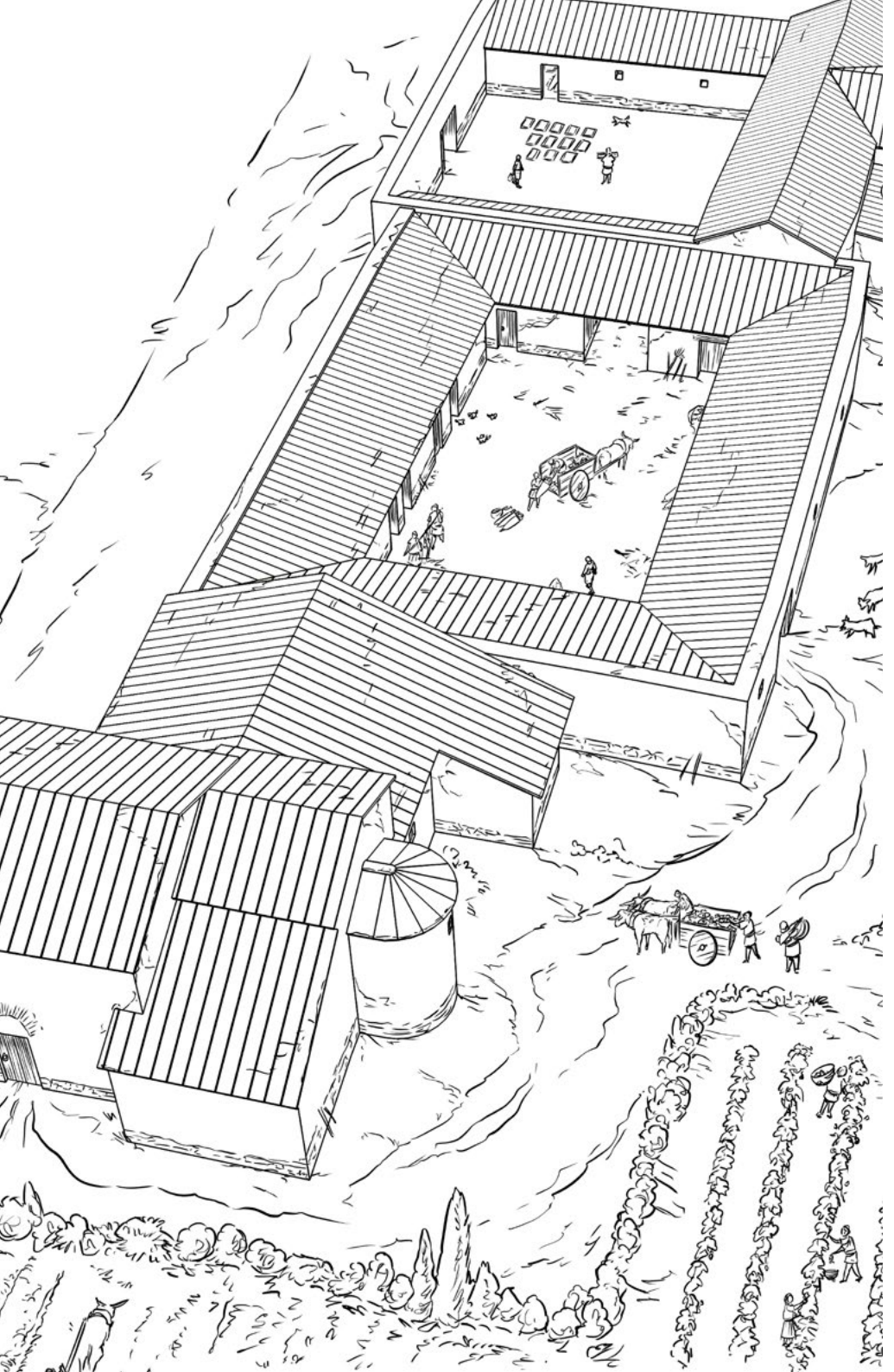

LA VIL·LA

Durant els seus quatre-cents anys d'existència, entre els segles I i V dC, la vil·la fou objecte de moltes reformes, la qual cosa fa difícil identificar els seus espais originals. La construcció es va iniciar a mitjan segle I dC en la zona situada més a l'est i s'anà ampliant cap a l'oest amb la creació de nous patis i estances annexes. Els fonaments que hui observem pertanyen a fases de construcció diferents, en la seua majoria realitzades entre els segles II i III dC, moment de major apogeu, en què la part més antiga de l'habitatge també va ser remodelada.

La vil·la formava part de l'*ager saguntinum*, el territori administrat per la ciutat de Saguntum, i els fundadors possiblement eren membres destacats de la classe alta saguntina, encara que és probable que canviara de propietaris al llarg de la seua història.

Se situava en una àmplia plana litoral travessada per rius i barrancs que aportaven rics depòsits d'origen fluvial, que la convertiren en una zona fèrtil per a l'agricultura i la ramaderia. El territori era molt variat, amb zones inundables pròximes a la costa (la marjal) i terres de secà a l'interior, i això, unit al clima temperat i a l'existència d'aqüífers, explica que haja sigut ocupat des de fa diversos mil·lennis. A més, la vil·la es trobava ben comunicada gràcies a la proximitat del camí Caminàs i de la Via Augusta, la qual cosa, sens dubte, va afavorir la seua activitat comercial com a centre de producció agropecuària.

L'EDIFICI

La vil·la romana era la casa des de la qual s'administrava una gran propietat rural (finca o *fundus*) i va exercir un paper fonamental en el procés d'ocupació i explotació del territori conquistat per Roma. Encara que la seua funció primordial era la productiva o econòmica, també havia d'atendre les necessitats d'esbarjo dels propietaris, per la qual cosa l'edifici tenia tres parts ben diferenciades: la *pars rustica* i la *fructuaria* com a zones de treball, i la *pars urbana* com a zona residencial.

La vil·la de Vinamargo consta d'un gran nombre d'estances que es distribueixen al voltant de diversos patis. La residència original va ser remodelada i la majoria de les estructures que veiem hui pertanyen a la *pars rustica*, on es realitzaven les tasques domèstiques, i a la *pars fructuaria*, destinada a la transformació i l'emmagatzematge dels productes de la hisenda.

Tan sols s'han conservat les fonamentacions realitzades amb pedres; les parets han desaparegut, ja que eren de terra pastada mitjançant la tècnica de la tàpia, com pot veure's en alguns murs reconstruïts de la vil·la. El formigó romà (*caementicium*) a penes es va usar a Vinamargo i es va reservar a les basses i canals, encara que se'n conserven algunes restes en murs dels segles II i III dC. Les parets s'arrebossaven amb calç o estuc i algunes es pintaven o decoraven amb plaques de marbre (*crustae*), segons quin fora el tipus d'estança i el seu ús. Aquests edificis podien tindre més d'una planta i en els sostres es combinaven les teules planes (tègules) amb les corbes (ímbrexs).

A l'oest trobem un conjunt de set habitacions amb accés exterior construïdes durant el segle II dC, on es van trobar les restes d'un enterrament infantil.

ZONES DE TREBALL I D'HABITATGE

La planta de la vil·la segueix l'estructura romana clàssica amb diversos patis entorn dels quals es distribueixen les estances. Les restes conservades a Vinamargo corresponen, en la seua majoria, a les zones destinades al treball domèstic i a la transformació i l'emmagatzematge dels productes que s'elaboraven en la finca.

Al voltant del pati central trobem dependències de la *pars fructuaria*, amb un forn ceràmic, una premsa d'oli (*torcularium*), una bassa i dos gerres grans (*dolia*) per a guardar grans o líquids. Darrere del pòrtic hi havia un corredor cobert pel qual s'accedia a un altre pati amb magatzems (*cellae*) i corrals.

La *pars urbana* o zona residencial, on possiblement vivien els propietaris, es coneix poc, ja que les reformes de la vil·la en el segle III dC la desplaçaren fora de l'àrea excavada i les habitacions originals foren transformades en *pars rustica* per a ús domèstic: cuines, latrines, habitacions del servei, etc.

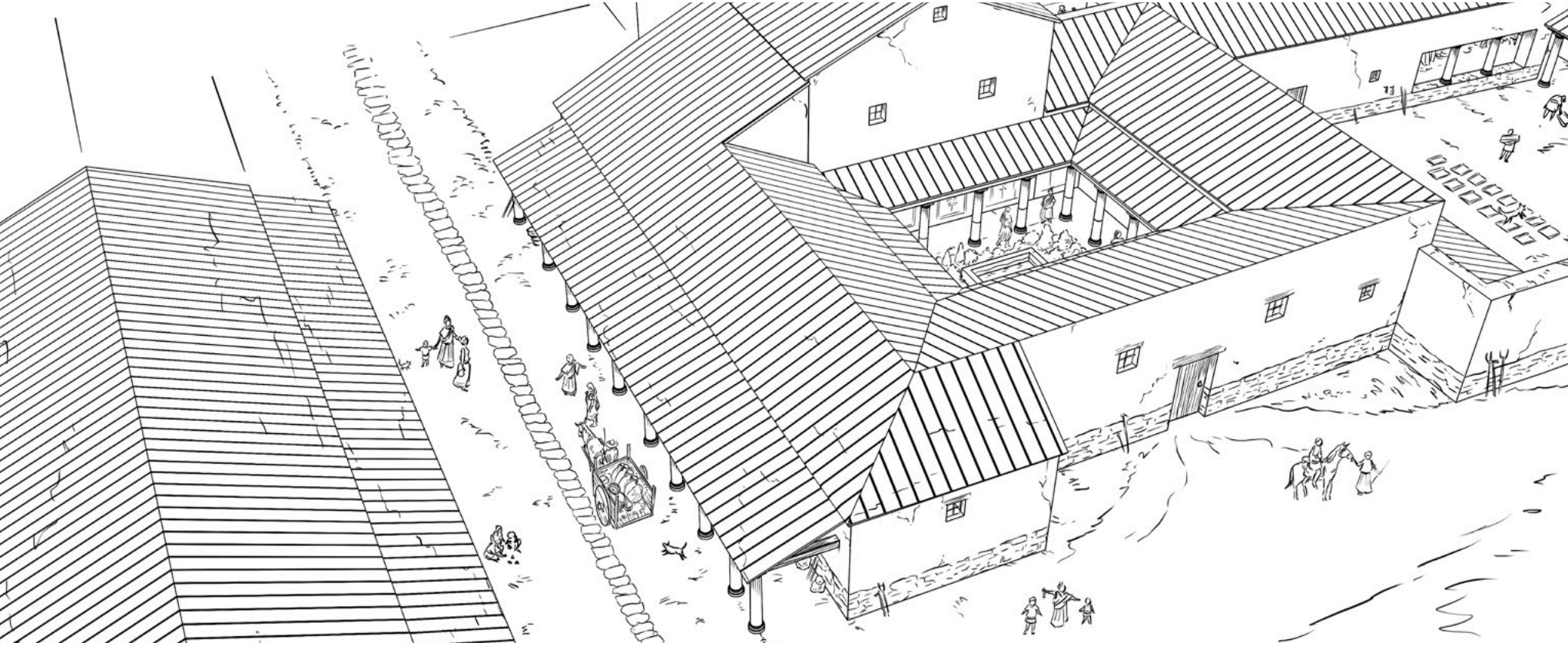

EL CARRER PORTICAT

Les dependències d'aquest sector es distribueixen a banda i banda d'un carrer interior amb pòrtics als laterals i recorregut per dos llargues canalitzacions, una en el centre i una altra en paral·lel situada més a l'est.

Es tracta de la zona més antiga de la vil·la de Vinamargo, on podem veure un gran vestíbul que donava accés a un pati, en el qual encara es conserva un xicotet estany per a recollir l'aigua de pluja (*impluvium*).

Amb les reformes i l'ampliació de la vil·la realitzades en el segle III dC, es construïren habitacions noves, unes latrines i les termes, encara que en desconeixem l'extensió, ja que la vil·la no ha sigut excavada íntegrament.

CRÈDITS

Comissariat
Ana Miguélez González
Joaquín Alfonso Llorens

Correcció d'estil
Enric Flors Ureña

Correcció lingüística
Negociat de Normalització Lingüística
de l'Ajuntament de Castelló

Fotografies
Pascual Mercé Martínez

Il·lustracions
Iñaki Diéguez Uribeondo
Josep R. Casals – Art&Heritage

Disseny gràfic
www.martanegre.com

Audioguies
AudioViator

Audiovisual
Jose Huedo

Projecte museogràfic
Ana Meseguer Branchat

Dipòsit legal CS 585-2020

Vil·la romana de Vinamargo
Camí de Vinamargo, s/n
12004 Castelló de la Plana
+34 964 73 52 17
info@mucc.es

www.mucc.es/vinamargo

Mucc

Visites guiades per a grups: info@mucc.es
+34 964 73 52 17
De dilluns a divendres de 8 a 15 h
www.mucc.es

mucc.castello
mucc_castello
@muccastello

Mucc
Museu
de la Ciutat
de Castelló

Ajuntament de
Castelló

GENERALITAT
VALENCIANA
Conselleria d'Educació,
Cultura i Esport
TOTS
A UNA
VEU